

WORKSHOP "THE AIM OF LABORATORY ANALYSES
OF CERAMICS IN ARCHAEOLOGY"

Lund (Szwecja), 7-9 kwietnia 1995 r.

Na zorganizowany staraniem Uniwersytetu w Lund międzynarodowy „workshop”, zaproszono 28 badaczy-archeologów i przedstawicieli nauk współdziałających z archeologią, reprezentujących kraje europejskie (Szwecję, Belgię, Holandię, Włochy, Wielką Brytanię, Francję, Niemcy, Polskę) oraz USA, Izrael, Republikę Południowej Afryki i Japonię.

Organizatorem spotkania, z ramienia Uniwersytetu w Lund, było Laboratorium Badań Ceramicznych, reprezentowane przez B. Hulthén, A. Lindhala i O. Stilborga. Miejscem obrad był ośrodek konferencyjny w Odengarden, położony 40 km od Lundu.

Celem „workshopu” było przedyskutowanie w gronie osób uznanych przez organizatorów za kompetentne i reprezentatywne, węzłowych kwestii związanych z badaniami laboratoryjnymi ceramiki i aktualnych problemów zastosowań w archeologii metod innych nauk, głównie fizykochemii i petrografii. Chodziło przy tym o nadanie badaniom tym formy skoordynowanej, instytucjonalnej.

W sesji przedpołudniowej pierwszego dnia obrad, której przewodniczyła B. Hulthén, po przywitaniu uczestników przez prof. H. Anderssona z Instytutu Archeologii Uniwersytetu w Lund, wygłoszono 3 referaty. F. Matson (Pennsylvania State University) – znany w świecie naukowym twórcą kierunku określanego mianem „ekologii ceramicznej”, w referacie „From potter's mouth” zawarł interesujące uwagi dotyczące własnych badań zrealizowanych w przeszłości w krajach basenu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu. Omówił m.in. procedury dotyczące surowców do produkcji naczyń, praktyk stosowanych przez garncarzy w czasie wypalania wyrobów, sezonowych zmian w zakresie asortymentu wytwarzanych naczyń, ekonomiki produkcji, zbytu i wiele innych. Następnie G. Schneider (Freie Universität Berlin) w referacie „Experiences with project planning and sampling for laboratory analysis” zaprezentował ściśle zdefiniowany łańcuch procedur formalnych i metodycznych dotyczących wyboru metod próbkowania, przygotowywania danych analizy oraz metod pomiaru i dalszego planowania badań. Zwrócono uwagę na nieuchronne ograniczenia i niebezpieczeństwa towarzyszące kolejnym etapom procesu badawczego.

W wystąpieniu A. Buko (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa) – „Clays for ancient pottery production: some problems of analyses”) został przedstawiony pakiet problemów szczegółowych związanych z prospekcjami dawnych miejsc eksploatacji surowców do produkcji garncarskiej.

Następnie L. Jakobson (McGregor Museum, Kimberley) przedstawił referat „X-ray fluorescence and microprobe analyses on pottery from the northern and eastern Transvaal, south Africa and southern Zimbabwe”. Rezultaty tych badań wskazują, iż dzięki wynikom analizy chemicznej możliwe było rozdzielenie ceramiki z różnych stanowisk.

W sesji popołudniowej, której przewodniczyli P. MacGovern i A. Vince przedstawiono 6 referatów.

M. Tite (Oxford University) wygłosił referat „Firing temperature determinations – how and why?”, w którym poruszył kwestie związane z wypałem naczyń w otwartym ognisku i w piecu

garncarskim. Najbardziej interesującym elementem tej prezentacji były procedury analityczne umożliwiające ocenę, w jakich warunkach wypalane były wyroby znajdowane przez archeologów. Z kolei Y. Nishida (Japan Institute of Paleological Studies, Kyoto) w referacie „Pottery function analysis using remanent magnetism analysis” ustosunkował się do kwestii związanych z wykorzystaniem zjawiska zmienności geomagnetyzmu dla celów datowania pieców i szerzej – wyrobów garncarskich. Autor przypuszcza, iż analizując różnice w inklinacji magnetycznej badanych wyrobów z wykopalisk, wnioskować można o różnej lokalizacji miejsc wypału naczyń lub odmiennym czasie ich wytwarzania.

A. van As i L. Jakobs (Uniwersytet w Leyden) w referacie „Ceramological research and archaeological results” przedstawili program badawczy Instytutu Technologii Ceramicznej. Obejmuje on całokształt rzemiosła garncarskiego oraz zagadnienie zbytu wyrobów. Jest to, jak wyjaśnił mówca, wielodyscyplinarny zespół analiz, obejmujących identyfikację warsztatów garncarskich, organizację produkcji oraz dzieje wytwórczości na danym terenie.

Z kolei R. Cleary (University College, Cork) przedstawiła referat „Irish later Bronze Age pottery: a preliminary technological assessment”. Przedmiotem badań była ceramika kuchenna późnej epoki brązu z 5 różnych stanowisk Irlandii. Analizowany skład petrograficzny wyrobów wskazuje, iż przynajmniej część naczyń wytwarzana była poza obszarem badań. Określono też składniki mające znaczenie wyróżniające przy określaniu pochodzenia i chronologii wyrobów.

Po przerwie obiadowej, w godzinach wieczornych, A. Lindhal (Lund University) wygłosił referat „Pottery manufacture in Zimbabwe, ethnoarchaeological studies”, w którym omówił wyniki badań nad produkcją ceramiczną lokalnych plemion w Zimbabwe. W referacie zwrócił uwagę na wiele istotnych dla archeologa elementów związanych z pozyskiwaniem surowców, procesem wytwarzania i wypału naczyń oraz ich różnorodnej funkcji.

W drugim dniu obrad, w sesji przedpołudniowej, której przewodniczył D. Gaimster, wygłoszono 2 referaty. I. Whitebread (British School of Athens) w referacie „We are what we study: problems in communication and collaboration between ceramologists and archaeological scientists” poruszył niezwykle ważny i aktualny problem: współdziałania archeologów i przedstawicieli nauk współdziałających z archeologią. Ogólna teza autora, który jest chemikiem, zmierza do wykazania, iż w zakresie tym, w ostatniej dekadzie zaznaczył się nikły postęp, co utrudnia efektywną realizację programów badawczych. Tezę tę zilustrował przykładami z własnych doświadczeń.

Po południu, zorganizowano wycieczkę do pld.-zach. Skanii, gdzie zwiedzano funkcjonującą nadal ośrodek tradycyjnej ceramiki, wytwarzające wyroby kamionkowe.

Trzeciego dnia obrad (przewodniczący: M. Tite) wygłoszono 5 referatów. A. Vince (City of Lincoln Archaeology Unit, Lincoln) w referacie „Intergrating ceramic petrology and urban archaeology – a case study” ustosunkował się do jednej z podstawowych kwestii, jaką jest przechodzenie badań archeologicznych z sektora państwowego do prywatnego (procesy te w Wielkiej Brytanii nabrały dużego znaczenia) oraz możliwości wykorzystania wyników analiz petrograficznych w badaniach ceramiki w sektorach państwowym i prywatnym. Przedstawiono też sposoby dokumentacji ceramiki z Lincoln.

Tematem wystąpienia A. MacSween (AOC Ltd, Edinburgh) był referat „Fabric analysis of coarse ware assemblages: examples from three sites in the northern isles of Scotland”, w którym autorka zwróciła uwagę na wybrane cechy surowcowe ceramiki z grubą domieszką na przykładzie 3 stanowisk prądziejowych z pln. części Szetlandów.

O. Stilborg (Lund University) w referacie „Ceramological analyses – an archaeological enigma?” omówił problemy analizy materiałów źródłowych wielodyscyplinarnego projektu badawczego dotyczącego stanowisk archeologicznych z pld. Szwecji późnego okresu żelaza.

W części popołudniowej obrad, którym przewodniczył F. Matson wygłoszono 2 referaty; autorami jednego „A contribution to the study of the development of early farming cultures in Northwestern Anatolia” byli A. van As, L. Jacobs i M.-H. Wijnen, Uniwersytet w Leyden, którzy zaprezentowali wstępne wyniki badań nad surowcami i technologią ceramiki prądziejowej wymienionej w tytule regionu, a drugiego Y. Goren (Israel Antiquities Authority,

Jerusalem), który swoją wypowiedź zatytułował: „The archaeological and ethnoarchaeological interpretation of ceramological enigma: pottery production in Sinai (Egypt) during the New Kingdom period”. Problem dotyczy odkryć warsztatów produkcji garncarskiej z okresu kolonizacji egipskiej płn. Synaju, które funkcjonowały, pomimo braku w tym rejonie źródeł surowca.

Podsumowania spotkania dokonał prof. Matson, po czym odbyła się plenarna dyskusja, w której wypowiadali się kolejno wszyscy uczestnicy spotkania. Jednym z istotnych wyników dyskusji było jednogłośnie podjęcie decyzji powołania przy Uniwersytecie w Lund międzynarodowej organizacji pod nazwą „Society for Archaeological Ceramology”, której założycielami są uczestnicy zebrania. Organizacja ta zajmie się koordynowaniem działań zmierzających do nadania studiom ceramiki z wykopalisk jakościowo wyższego wymiaru. Celowi temu służącej mają m.in. cykliczne spotkania archeologów i przedstawicieli innych nauk oraz formułowanie, a następnie realizacja międzynarodowych programów badawczych. Szczegółowe propozycje zostaną sformułowane w najbliższym czasie.

Podkreślić należy doskonale przygotowanie konferencji od strony organizacyjnej, możliwości dyskusowania kwestii szczegółowych po każdym wystąpieniu, ponadto w trakcie kameralnych spotkań grupowych w przerwach obrad. Wysoką efektywność spotkania zapewniło niewątpliwie zaproszenie ograniczonej liczby, lecz zarazem reprezentatywnych badaczy z całego świata. Dużą w tym zasługą szwedzkich animatorów konferencji z Laboratorium Badań Ceramicznych Uniwersytetu w Lund: B. Hulthén, A. Lindahl i O. Stålborga. Dodajmy na zakończenie, iż publikacja, w której zamieszczone są referaty, ukazała się drukiem na początku 1996 r.

Andrzej Buko